

Zoran Smiljanić

in memoriam

Tri

Velimir Bata Živojinović (1933–2016)

Poslovil se je največji kavboj jugoslovanskega filma

Bata Živojinović je balkanska verzija Johna Wayna: *no-nonsense* junak z grobim moškim šarmom, obešenjaškim humorjem, omejenim igralskim dometom in značilno govorico telesa. Gledalcem je zlezal pod kožo s svojo neposredno prostodušnostjo, prefrigano nesramnostjo in kljubovalno predrznostjo (*inat*). Predstavlja utelešenje fantazij povprečnega Balkanca (in marsikatero Balkanke): odločen in pogumen mož, vedno pripravljen na akcijo, ki se ne sprašuje o posledicah svojih dejanj. Ne filozofira, ne obremenjuje se z občutkom krivde,

dvomi ali s kesanjem. Je pokončen, samozavesten, preprost, premočrten, prepričan in prepričljiv. No ja, bil je.

Imenovali so ga Bata Životinja, ker v svoji karieri (pa tudi zasebnem življenju) nikoli ni znal reči ne. Delal je kot žival, sprejel je vse ponudbe, tudi tiste, ki mu niso bile všeč. Kot Jim Carrey v filmu **Reci da** (Yes Man, 2008, Peyton Reed). V več kot 60-letni igralski karieri se mu je tako nabralo dobrih 280 filmskih in televizijskih vlog, če prištejemo še gledališče, dobimo čez 300 vlog. Na leto je povprečno igral v osmih filmih, samo

leta 1984 je nastopil v neverjetnih 12 filmih in dveh TV-serijah! Obseg njegovega opusa je na področju nekdanje države rekorden in absolutno nedosegljiv, glede na razmere v kinematografiji pa bo tako ostalo še dolgo časa. Ko se je denimo po osemnajstih mesecih vrnil s snemanja **Bitke na Neretvi** (1969, Veljko Bulajić), ga je na vratih pričakala mala hčerka in navdušeno zavpila: »Poglej, mami, prišel je stric Bata!«

Najbolj znan je po partizanskih špageti vesternih, ki so eksplodirali v 60. in v 70. letih. Podoba Bate Živojinovića, ki s šmajserjem neusmiljeno rešeta neskončne

nemške divizije, je ena najbolj ikoničnih podob jugoslovanskega filma. Bata je znal z enim samim šaržerjem brez polnjenja postreliti tudi na desetine Švabov. Gledalci so rjuli od navdušenja, ko so se Švabi smešno prekopicovali s kamionov in trumoma padali in nebolečo smrt. Tega se niso nikoli naveličali, nasprotno, zahtevali so vedno več. In filmarji so jim ustregli. Tako je Bata tako rekoč lastnoročno dobil II. svetovno vojno, še posebej se je izkazal v štirih partizanskih vesternih bosanskega režiserja Hajrudina 'Šibe' Krvavca: **Diverzanti** (1967), **Most** (1969), **Valter brani Sarajevo** (1972) in **Partizanska eskadrila** (1979). Z vlogo sarajevskega ilegalca Valterja je dosegel mednarodno slavo, še posebej priljubljen je bil na Kitajskem, kjer so ga oboževali kot božanstvo, mu ponujali državljanstvo in zvarili pivo z njegovo podobo na etiketi.

Glavne vloge je zasedal tudi v nekoliko manj fantazijskih spektaklih Veljka Bulajića **Kozara** (1962), **Bitka na Neretvi** in **Veliki transport** (1983), prav tako v **Sutjeski** (1973, Stipe Delić) ter v številnih drugih partizanaricah. Zaradi statusa »partizanskega igralca« je postal ljubljeneč sistema in osebni prijatelj predsednika Tita. Kradel mu je celo cigarete in vžigalnike.

Uspehu navkljub pa se Bata ni zacementiral v partizanske vloge, pač pa se je pogumno lotil tudi tistih, ki so njegov zaščitni znak spodkopavale in smešile. Tako se je med drugim preizkusil kot četniški oficir, pravoslavni pop, muslimanski sodnik, slovenski tolovaj, črnc in celo muslimanka, pokrita s feredžo. Odličen je bil v treh filmih Aleksandra Petrovića: kot begunec Miloš Bojanić, ki ga Nemci preganjajo kot zver v filmu **Tri** (1964), kot nevarni cigan Mirta, ki konča pod nožem Bekima Fehmiuja v **Zbiralcih perja** (Skupljači perja, 1967) in kot hudičev služabnik Korovjev v **Mojstru in Margareti** (Majstor i Margarita, 1972). Prepričal je tudi kot samovšečni logar Marko Labudan, ki zapelje našo Manco Košir v izjemni **Brezi** (1967, Ante Babaja), ali kmečki puntar Ilija Gregorić v **Kmečkem uporu 1573** (Seljačka buna 1573, 1975, Vatroslav Mimica), četniški vojvoda v **Hajki** (1977, Živojin Pavlović) ali razbojnik Todor Strašni v neovesternu

Valter brani Sarajevo

Pes, ki je ljubil vlake

Mali rop vlaka (Mala pljačka vlaka, 1984, Dejan Šorak). Nepozaben je bil v vlogi nesojenega srbskega ljubimca z vzdevkom Trokrlini v hrvaški feministični komediji **V žrelu življenja** (U raljama života, 1984, Rajko Grlić), kjer se je čustveno podhranjeni Štefeci Cvek širokoustil, kako jo bo porival celo noč («Karaću te celu noć!«), nazadnje pa ni storil nič in se pobral. Legendarna je njegova vloga Kauboja (s pravim imenom Rodoljub Rodni Aleksić) v drami Gorana Paskaljevića **Pes, ki je ljubil vlake** (Pas koji je voleo vozove, 1977), kjer je igral lastnika potujočega rodea, ki se po srbski provinci preživlja s ceninimi cirkušskimi predstavami. Vse svoje partizanske vloge je nostalgčno in čustveno zgostil v vlogi Gvozdena, odsluženega oficirja JLA, ki je s svojimi zastarelimi ideali predmet posmeha novi generaciji bojevnikov v vojni drami **Lepe vasi lepo gorijo** (Lepa sela lepo gore, 1996, Srđan Dragojević).

V 80. in 90. letih je svoj imidž partizanskega heroja parodiral v seriji srbskih novokomponiranih komedij, ki mu niso ravno v ponos. Narodni nekdanje države so mu zamerili, da se je na začetku vojne v Jugoslaviji priključil Miloševićevi stranki SPS in postal delegat v srbski skupščini. Sam je prostodušno priznal, da se je »socialistom« pridružil, ker so ga prvi povabili v stranko. »Če bi k meni najprej prišli ljudje iz Draškovićeve SPO, bi pač podpisal zanje.« Ne pozabimo, Bata je bil človek, ki ni nikogar zavrnil.

Zavrnil ni niti slovenskih režiserjev in nastopil v štirih slovenskih filmih: bil je bil goljufivi »inženir Bata«, ki izkorišča Majdo Potokar v **Lažnivki** (1965, Igor Pretnar), razbojnik Peter Koščica, ki pri slepi Olgi Kacjan vzbudi ljubezensko željo v **Povesti o dobrih ljudeh** (1975, France Štiglic), preiskovalni sodnik

v **Hudodelcih** (1987, Franci Slak) in slovenski policijski inšpektor Nuriya Nurić, po rodu iz Bosne, v poosamosvojitvenem **Amir – šerif iz Nurića** (2002, Miha Čelar).

Njegov zadnji film je bil **Led** (2012, Jelena Bajić Jocić), kjer je igral deda Životija (Životinja, heh). Med snemanjem se mu je zdravstveno stanje poslabšalo, pozneje je doživel srčni napad in še možgansko kap. Umril je 22. maja letos. Star je bil 83 let.

V zapuščino Velimirja Živojinovića sodi tudi nekaj skrajno problematičnih odločitev: od njegovega ponesrečenega izleta v politiko, prek neokusne javne polemike z nekdanjim soborcem in prijateljem Borisom Dvornikom, do spornega snemanja »nekakšne komedije na Palah, medtem ko je spodaj gorelo Sarajevo«.

Bil je preprost, dostopen in ljudski, nikoli se ni obnašal kot zvezdnik, vse življenje je preživel z isto ženo in v času vojne ter po njej pomagal vsem, ki jim je lahko, ne glede na narodnost. Predvsem pa se bomo Bate spominjali kot legende jugoslovanskega in srbskega filma, največjega frajerja in edinega pravega kavboja na Balkanu. Ni bil najboljši, vsekakor pa je bil največji jugoslovanski igralec. In ja, enkrat je igral tudi v pravem vesternu, no, ne čisto pravem, v nemško-jugoslovanskem **sauerkrautu Old Surehand** (1965, Alfred Vohrer), s Stewartom Grangerjem in Pierrom Briceom (Winnetou) v glavnih vlogah. Film so med drugim snemali v Ljubljani, na Stožicah in Županovi jami pri Grosupljem. Bata je igral Jima Potterja. Kako primerno.

Zaključimo tako, kot se je sam poslovil v **Lepih vaseh**, preden se je s kamionom odpeljal v smrt: »Da se ne ljubimo ...«*

* »Ne bomo se poljubljali ...«